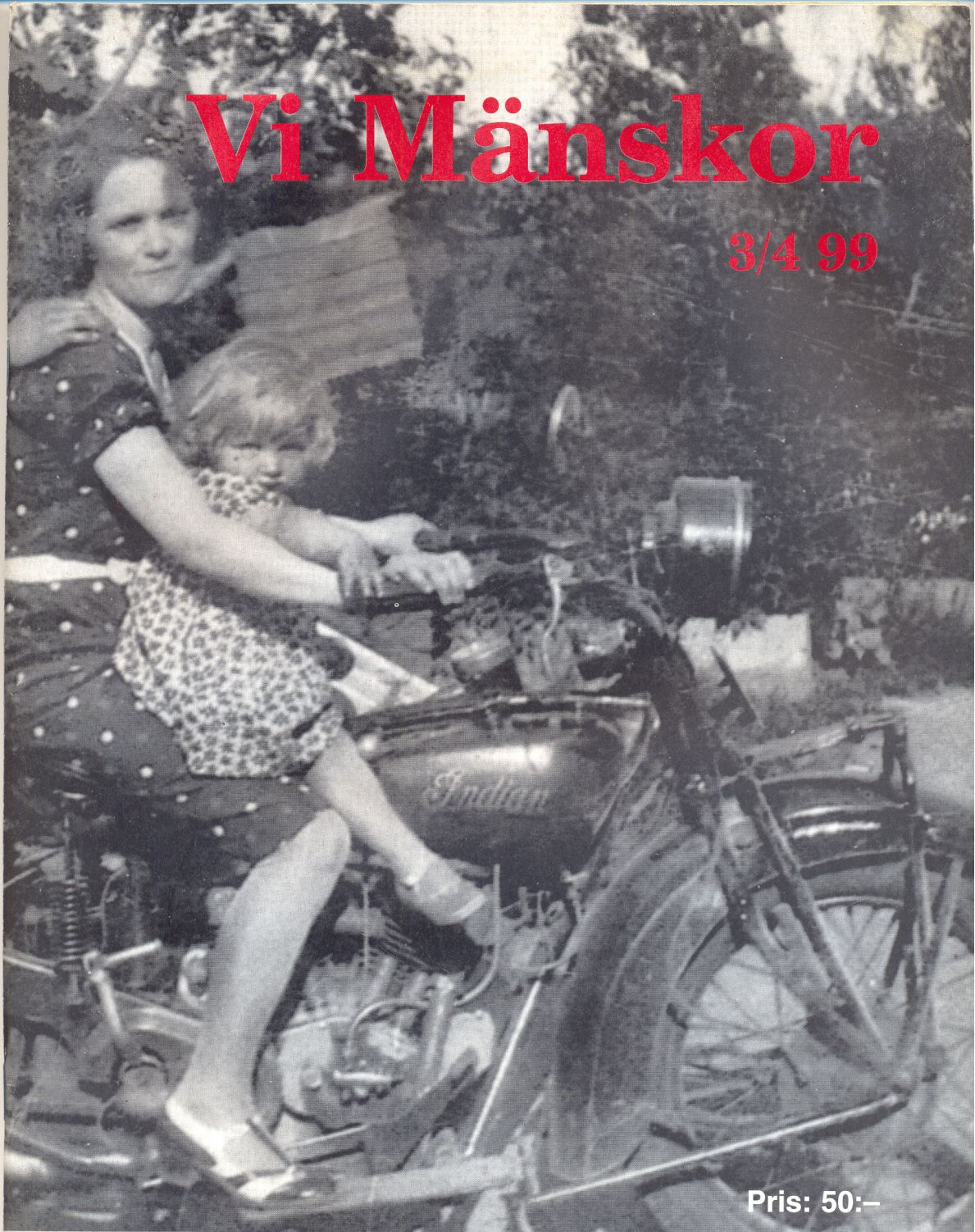

Vi Mänikor

3/4 99

Pris: 50:–

Eva X Moberg.

Vad har hänt med jämställdheten under 1900-talet.

Ingrid Segerstedt Wiberg om tidsandan.

Min studietid började efter trettio

Hjördis Levin berättar om sitt liv

Hon har i många år varit en trofast medarbetare till Vi Mänskor. Vi har alltid uppskattat hennes historiska tillbakablickar och biografiska artiklar om kvinnor som har betytt mycket i sin samtid. Men hur har Hjördis eget liv gestaltat sig? Hur kom det sig att hon blev forskare?

Med sina starka färger och blixtrande ögon är Hjördis Levin en kvinna som inte går obemärkt genom livet. Hon vet sitt värde och kan uttala sina åsikter nog så krasst. Men att hon är en strålende föreläsare vet alla som har hört henne. Kunnig, påläst och alltid väl förberedd.

Var det självklart för dig att bedriva akademiska studier? Uppmuntrades du att läsa?

Det var definitivt inte självklart för mig att studera. Jag fick ofta höra av mina lärare, att jag var studiebegåvad, men i min familj var det inte tal om några "högre skolor". Inställningen var ambivalent. Å ena sidan fanns det en längtan efter studier. Min mor talade ofta om att hon drömt om att bli sjuksköterska, men hennes familj kunde inte bekosta utbildningen. Det sörjde hon över hela livet. Å andra sidan användes inte de utvägar som stod till buds för mindre bemedlade, men begåvade barn. Mina föräldrar var för stolta för det. Östgötarna brukar anses "dryga". Min far kom från en bondefamilj på östgötaslätten och höll sig för god för lite av varje. Hellre fick barnen nöja sig med enkelt och hårt arbete än man böjde nacken och visade att man behövde hjälp till deras utbildning. Två av mina bröder tog sig dock fram på egen hand och blev sjöingenjörer. Det var nog föräldrarna både stolta och glada över, men med en flicka var det inte samma sak.

Jag hade så ofta hört min mor tala om sina grusade drömmar att jag en dag dristade mig att fråga om jag inte kunde få börja i läroverket. Jag var väl nio år då. Det blev ett tvärt avslag och så var det inte mer tal om den saken

Hur var din uppväxtmiljö?

Jag föddes en junidag i ett vitt hus omgivet av syrener, gullregn, hägg, pioner och blommande fruktträd. Huset låg cirka två kilometer från Norrköping på vägen ut mot St. Annas skärgård. Jag var det första sladdbarnet i en familj där det redan fanns fyra bröder och två systrar. Det var över tjugo år mellan det äldsta och då yngsta barnet. Knappt två

år senare fick jag en lillebror. Vi bildade en egen kull och kontakten med de äldre syskonen blev naturligtvis sporadisk. Den ena efter den andra lämnade föräldrahemmet. Flera syskon flyttade till Stockholm, skaffade sig utbildning, arbete och familjer. Så gjorde även jag på grund av giftermål.

Under mina tidigaste barnår befann jag mig mitt i en sjudande verksamhet med många människor som rörde sig överallt. Mina föräldrar hade en handelsträdgård och i den arbetade far och mor och flera av de äldre syskonen. Där fanns också pigor och drängar som det hette på den tiden. Under rens- och skördeperioder vimlade det av extrafolk som hjälpte till. Jag minns hur de låg i kållanden i brännande sol. Min mor var alltid bronsbrun i ansikte och på armar.

Vänner och bekanta, grannar och släktingar gick ut och in i huset. Dörrarna stod öppna. Bröderna drog hem sina flickvänner och kamrater var alltid välkomna. Föräldrarna arbetade mycket, men de gillade fest och dans. De hade sillkalas och ålkalas och alla möjliga andra kalas. Då dukades i trädgården och dansades det på logen. Jag var nog ett mycket älskat barn, men min uppfostran var ovanlig. Mor var sträng men aldrig petig och tjatig. Jag hade frihet att röra mig inom ett ganska stort geografiskt område.

Min far fanns i periferin. Hans och min kontakt bestod mest i att jag tittade på när han arbetade i drivbänkar och växthus eller när han tränade skjutning på gårdsplanen med sina kompisar. Då ven kulorna om örönen på en, men det fäste man sig inte vid. Var man barn till en jägare så var man. Varje söndagskväll fick jag gå till kiosken och köpa hans snus som hette "röda lacket" och en tidning som hette "Levande livet". Småslantar som blev över fick jag alltid behålla.

Min uppfattning om mig själv präglades nog i hög grad av de dubbla budskap jag fick från mina äldre syskon. Å ena sidan dyrkade de mig och beundrade mig. Jag talade tidigt och väl. Jag var blond och söt som en kerub. En gång lyfte en av mina bröder upp mig på en stol, tog några steg tillbaka, tittade på mig och sade: "Det där är ingen människa. Det är ett himmelskt väsen." En annan gång stod han som en hök över mig när jag grät och skrek att jag skulle vara tyst. En annan av mina

*Fem år och i
söndagsskolan.*

bröder stoppade mig med huvudet före ner i källan för att lära mig att jag inte skulle gå dit och hämta vatten i min blå kaffepanna. Alla skulle fostra mig och tala om hur jag skulle uppföra mig. Jag kallades "en liten skitunge som inget begriper". Det där gjorde att mitt självförtroende ständigt har skiftat från skyhög till bottenläge.

Jag var ett allvarligt barn, lillgammal och förnumstig. På barnkalas diskuterade jag hellre med kamraternas mammor än deltog i lekar som jag tyckte var löjliga. Som elvaåring läste jag böcker om Marie Curie och andra kända vetenskapsmänniskor. Hur var studietiden? Min egentliga studietid började inte förrän jag var över trettio år. Tidigare hade jag lärt mig sådant som behövdes för att arbeta på kontor, som många flickor i Norrköping fick göra, när de inte hamnade i någon av fabrikerna där.

Speciella omständigheter gjorde, att jag slutligen kom in på den akademiska banan. Jag blev änka när jag var nyss fyllda tjugofem år och hade två små barn. Under flera år levde jag ganska isolerad med dem och mina närmaste anhöriga. Så småningom tog jag arbetet på en stor bilfirma där jag skötte lönerna åt fyra hundra arbetare. Det var en fin tid. Jag upplevde verkstadsandan och trivdes med jobbet. Där fick jag mina första lektioner i marxism och socialism. Men längtan efter högre utbildning och konstnärligt arbete fanns där hela tiden.

Kvällar och halva nätter tillbringade jag vid arbetsbordet. Jag skrev dikter och berättelser. Jag tecknade och målade. Analyserade mig själv med hjälp av Karen Horneys böcker. Jag upplevde en religiös utveckling och arbetade många år inom kyrklig verksamhet. Där sjöng jag solo och i kör, var ledare för barn, ungdomar och kvinnor, talade på möten och konferenser och var lärare i söndagsskolan. Där fick jag mitt verksamhetsbehov tillfredsställt så det rann över ibland.

Viktigast var, att jag fick utveckla mina pedagogiska, konstnärliga och organisatoriska talanger. Slutligen lämnade jag kyrkolivet och började studera på vuxengymnasium samtidigt som jag yrkesarbetade och uppfostrade mina barn. Den lyckligaste dagen i mitt liv var nog när jag deltog i min första föreläsning på Stockholms universitet. Jag tog snabbt min fil kand och anmälde mig sedan omedelbart till forskarutbildningen i historia.

Hur kom det sig att du valde att studera kvinnors villkor?

Det kan verka som en tillfällighet. Jag fick ämnet Kvinnorörelsens attityd till 1910 års preventivlag, men förmodligen skulle jag inte ha accepterat ämnet, om det inte funnits djupare orsaker än att min professor kom med förslaget. Min uppväxt med bröder, alla boxare under någon period, en traditionsbunden far och en ständigt protesterande och revolterande mor, var med all säkerhet en sådan orsak. En annan var att mitt öde som ung änka med två små barn fick mig att förstå att en kvinna i det läget måste vara mycket stark för att klara sig i en mansdominerad värld. Dessutom kom den nya kvinnorörelsen lägligt.

Jag hade precis brutit mig ut ur isoleringen, var nyfiken och kamplysten. Jag var helt enkelt en typisk sjuttitalist bortsett från att jag var född på tretti- och inte på fyrtitalet. Jag demonstrerade mot kriget i Vietnam, mot porr och prostitution och allt annat som demonstrerades emot. Kampen mot porr och prostitution engagerade mig särskilt starkt,

eftersom jag såg att den s.k. sexuella revolutionen inte höll vad den lovade vad kvinnans frigörelse beträffade.

Du har två huvudlinjer i din forskning - dels sexualiteten, dels Fogelstadförbundet. Du har dessutom skrivit mycket om individuella kvinnors historia, lyfta fram dem ur glömskan. Varför är detta viktigt?

Att jag kom att ägna min forskning åt sexualitetens historia beror på vad jag nämnde ovan. Jag fick ett ämnesförslag som ledde direkt dit och jag var klar över att det sexuella förtrycket är roten och upphovet till allt annat förtryck. Det ekonomiska förtrycket kan inte upphävas förrän kvinnor kastar av sig det sexuella förtryckets ok.

Att jag kom in på Fogelstadrörelsen har mer personliga orsaker. Jag lärde känna författarinnan Ingeborg Björklund i mitten av sextiotalet. Hon tog mig under sina vingars skugga och presenterade mig för Andrea Andreen och Hillevi Swedberg, då redaktörer för tidningen *Vi kvinnor*, senare *Vi Män*. De fick förtroende för mig och bad mig medverka i tidningen, vilket jag också glatt gjorde. Efter en tid undrade Andrea om jag ville skriva om Elisabeth Tamm. Det var en hjärtesak för henne att det blev gjort. Jag hade inte en aning om Fogelstadrörelsen, men var djärv nog att åta mig uppgiften. Strax innan Andrea dog läste jag för henne en första version av mitt manus till Elisabeth Tamm på Fogelstad.

*Forskaren och föreläsaren.
Foto: Torbjörn Jakobsson*

En radikal herrgårdsfröken. Det blev en samvets- och hederssak för mig att slutföra boken även om jag samtidigt arbetade på min doktorsavhandling. Forskningen i dessa båda ämnen förde mig in på biografisk forskning. Mer och mer lutar jag åt åsikten, att det är individerna som skapar historien. Kollektivet finns med som stöd och hjälp och utför det tunga arbetet, men det är de starka personligheterna som väcker idéer och leder arbetet för dessas förverkligande. Därför tycker jag, att det är viktigt att lyfta fram kvinnor ur den glömska de förvisats till. Biografisk forskning är dessutom rolig i sig. Det innebär ett förfärligt letande, men lönen är mödan värd, när det dyker upp något spännande.

När disputerade du och vad handlade din doktorsavhandling om?

- Jag disputerade 1994 på avhandlingen *Masken uti rosen. Nymalthusianism och födelsekontroll i Sverige 1880-1910*. Propaganda och motstånd. Den handlar om hur idéerna om fri kärlek och sexualitet, födelsekontroll och preventivmedel introducerades i Sverige i slutet av 1800-talet och hur de mottogs av kvinnorörelsen, studentrörelsen, arbetarrörelsen, tidningspressen och den s.k bildade allmänheten. Det tog alldeles för lång tid att få fram min doktorsavhandling, bl.a. bytte jag lärdomsanstalt från Stockholms till Umeå Universitet. Jag slösade inte bort min tid, men jag hade problem med handledning och jag gav ut böcker, skrev artiklar, ledde kurser, höll föredrag och arbetade - som talpedagog - för min försörjning.

Hur gick det att förena småbarn och studier?

Jag har en dotter och en son. Numera har jag också sex barnbarn, fyra flickor och två pojkar. Problemet studier och småbarn berörde mig aldrig eftersom jag började så sent, att mina barn redan var tonåringar. Visst körde det ihop sig ibland, när jag ville ha läsro och de ville titta på tv och spela musik, men i stort gick det bra och de visade respekt för mitt arbete. Ibland gjorde de skoj av min ambition och tyckte jag var lite löjlig som var så noga med att få bra betyg och vara "läram" till lags. Nu för tiden är min dotter precis lika ambitiös som vuxenstuderande med barn. Allt går igen.

Vilka planer har du för framtiden?

- Forskning föder forskning. Det finns tusentals upptäckter att göra för den som har tid och tålamod, vilket är ett måste i all forskning. Jag har flera projekt att förverkliga i den närmaste framtiden. Först och främst vill jag ge ut en ny upplaga av boken om Elisabeth Tamm. Sedan vill jag färdigställa ett manus om den kvinnliga nykterhetsföreningen Vita Bandet och dess engagemang i sexualfrågor under ett fyrtiotal år. Jag är också väldigt tänd på att skriva en bok om Hanna Rydh. Hon är på många sätt en god förmoder och förebild för vår tids tids kvinnor.

Sedan länge har jag även material om en kvinna som var åtalad för barnamord; en vanlig typ av brottmål på den tiden. Jag tycker nog också att min första bok *Testiklarnas herravälde, Sexualmoralens historia* är värd en ny upplaga. Den är nu en klassiker och jag sålde mitt sista exemplar härom dagen. Det känns tomt. Slutligen ska jag skriva en artikel om en kvinna vid namn Ada Schiött för Svenskt biografiskt lexikon. Ada var en intressant personlighet, anarkist och agitator på tjugotalet.

Aase Bang